

POZIȚIA SERVICIULUI SPECIAL DE INFORMAȚII FAȚĂ DE OPERAȚIUNEA "AUTONOMOUS"

Anul 1943 a înclinat decisiv balanța victoriei de partea Națiunilor Unite. Pe plan militar, trupele sovietice opresc ofensiva strategică a armatelor germane la Stalingrad¹, flota americană obține victoria de la Guadalcanal², este lichidat frontul din Africa de Nord³, iar Italia capitulează⁴.

Pe plan diplomatic au avut loc intense negocieri în vederea stabilirii măsurilor de înfrângere a trupelor Axei.

La Conferința de la Casablanca se stabilește aplicarea principiului de "unconditional surrender"⁵, propus de Franklin D. Roosevelt⁶ și se adoptă planul "Husky"⁷ propus de Winston Churchill⁸.

La conferința Miniștrilor de Externe de la Moscova participanții hotărăsc, între altele, înființarea "Comisiei Consultative Europene" cu sediul la Londra⁹. Aceasta urmărea să asigure "acoperirea informativă" a teritoriilor statelor inamice și să desfășoare acțiuni de propagandă, dezinformare și sabotaj în vederea obținerii victoriei. Activitatea comisiei a avut un rol deosebit de important în desfășurarea "războiului din umbră", asupra căruia vom stărui pe larg în cele ce urmează.

Se pun apoi bazele unei depline colaborări anglo-sovieto-americane¹⁰. La Conferința de la Teheran, F.D. Roosevelt, Churchill și Stalin hotărăsc ca operațiunea "Overlord"¹¹ să înceapă în mai 1944, urmată de operațiunea "Anvil-Dragon"¹². Simultan cu desfășurarea acestor două operațiuni militare, ce inaugurau frontul de vest european, urma să aibă loc o puternică ofensivă sovietică pe frontul de est¹³.

De partea cealaltă, în perioada 10-12 ianuarie 1943, la inițiativa Führerului, mareșalul Ion Antonescu a întreprins o vizită în Germania¹⁴. Cunoscând în mod direct situația trupelor germane și primind semnale îngrijorătoare de la trupele române aflate pe front, mareșalul avea să le spună colaboratorilor săi apropiați, în trenul ce-l readucea în patrie: "Germania a pierdut războiul. De acum trebuie să ne concentrăm toate forțele ca să nu pierdem și noi războiul nostru"¹⁵.

Această situație constituia, desigur, un punct de cotitură în politica externă românească. Din acel moment, deși colabora în continuare cu Germania, mareșalul Antonescu și-a propus să negocieze un armistițiu cu Aliații. Negocierile aveau să fie duse simultan pe mai multe canale.

¹ James L. Stokesbury, *Scurtă istorie a celui de al doilea război mondial*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993, p. 208.

² Florin Vasiliu, *De la Pearl Harbour la Hiroshima*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 276.

³ James L. Stokesbury, *op.cit.*, p.200.

⁴ Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, vol.II, p.88.

⁵ Capitulare necondiționată (engl.).

⁶ Leonida Loghin, *Mari conferințe internaționale 1939-1945*, Editura Politică, București, 1989, p.289.

⁷ Debarcarea în Sicilia.

⁸ Leonida Loghin, *op.cit.*, p.295.

⁹ *Ibidem*, p.328.

¹⁰ *Ibidem*, p.340.

¹¹ Planul de debarcare anglo-americană în vestul Franței.

¹² Planul aliat de debarcare în sudul Franței.

¹³ Leonida Loghin, *op.cit.*, p.362.

¹⁴ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, vol.I, Editura Humanitas, București, 1991, p.205.

¹⁵ Gheorghe Magherescu, *Adevărul despre Mareșalul Ion Antonescu*, Editura Păunescu, București, 1991, vol.II, p.302.

Unul din ele era constituit din rețeaua de spionaj condusă de inginerii Ion Popovici și Valeriu (Rică) Georgescu. Aceștia dețineau funcții de conducere în cadrul societăților petroliere "Unirea" și, respectiv, "Româno-Americană", fiind contactați în februarie 1941¹⁶ de către locotenent-colonelul Gardyne de Chastelain, rezidentul Intelligence Service-ului pentru România¹⁷.

Rețeaua urma să culegă informații militare, economice și strategice și să le transmită prin radio și curieri la Istanbul. Ofițerul englez finanțează rețeaua cu optzeci milioane lei¹⁸. Rică Georgescu va fi acela care, din martie și până în august 1941 (când rețeaua va fi descoperită) va transmite 42 de rapoarte radio la Istanbul. Pe 27 august cei 15 membri ai rețelei au fost arestați. Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații (SSI) era la curent¹⁹, prin agenții săi, cu activitățile desfășurate de rețea²⁰. Cu acordul mareșalului, Cristescu a permis lui Rică Georgescu să continue negocierile cu reprezentanții Aliaților, fără știrea germanilor însă.

Rică Georgescu (indicativ secret "Jockey") își făcuse studiile la Birmingham, se specializase în extracția și prelucrarea petrolului și din 1936 era șef de departament în cadrul societății petroliere "Româno-Americană". Din martie 1939 devine director al acesteia²¹. Întinsele sale relații avute cu influenți oameni de afaceri, combinate cu înrudirea cu oameni politici importanți din cadrul Partidului Național Țărănesc²², l-au propulsat pe inginerul Georgescu în viața politică, devenind în 1938 subsecretar de stat în Ministerul Economiei Naționale²³. El trimitea regulat informații despre cele discutate cu englezii lui Iuliu Maniu.

Șeful SSI a avut mult de luptat cu numeroasele presiuni făcute asupra sa de Abwehr²⁴ prin maiorul Alfred Stransky, ca și de șeful Misiunii Militare Germane²⁵, în vederea transportării prizonierilor din Germania. Eugen Cristescu s-a opus cererilor acestora, motivând că anchetarea activităților de spionaj desfășurate pe teritoriul României intrau exclusiv în competența serviciului pe care îl conducea²⁶.

Tot el a autorizat pe colonelul Emil Velciu (șeful Biroului juridic al SSI)²⁷ să asigure lui Rică Georgescu un regim preferențial²⁸. El era deținut la închisoarea din Calea Plevnei în condiții speciale²⁹.

Un alt canal diplomatic a fost realizat prin contactele personale avute de Cristescu cu șefii serviciilor de informații din țările neutre și cu unii atașați militari ai Aliaților acreditați în aceste capitale. Informațiile astfel obținute erau înaintate mareșalului Antonescu.

"În sânul opoziției, ca de altminteri în mai toate cercurile interesate de soarta țării, se menține și se accentuează starea de emoție provocată de situația frontului din răsărit. În această situație consfăturile din tabăra opoziționistă se țin lanț, examinându-se ce anume s-ar putea întreprinde pentru salvarea intereselor superioare ale țării"³⁰.

¹⁶ V. Fl. Dobrinescu, I. Pătroiu, *Anglia și România între anii 1939-1947*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, p.105.

¹⁷ Serviciul de informații britanic.

¹⁸ Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu - asul serviciilor secrete românești. Memorii 1916-1940*, București, 1995, p.414.

¹⁹ Arhiva MAE, fondul 71/1939 E9, vol. 70, fila 247.

²⁰ Horia Brestoiu, *O istorie mai puțin obișnuită*, Editura Politică, București, 1987, p.132.

²¹ Era căsătorit cu Lygia, fiica lui Sever Bocu, apropiat al lui Iuliu Maniu.

²² Horia Brestoiu, *op.cit.*, p.132.

²³ Serviciul de informații al armatei germane.

²⁴ C. Troncotă, *op.cit.*, p.269.

²⁵ *Ibidem*, p.419.

²⁶ Parchetul Militar se afla în subordinea șefului SSI.

²⁷ Arhiva MAE, fondul 71/1939 E, vol.70, fila 301.

²⁸ Masa servită din provizile aduse de soția sa de acasă, mici plimbări în oraș, primea vizite, avea amenajat un birou de lucru.

²⁹ Arhiva MAE, fondul 71/1939 E, 1934-1944, vol.99, fila 217.

³⁰ Horia Brestoiu, *România și marile bătălii ale frontului secret*, vol.I, Editura Viitorul României, București, 1994, p.112.

Așa cum ne arată raportul SSI citat mai sus, și opoziția inițiasse negocieri cu Aliații din Ankara și Cairo. Iuliu Maniu, liderul opoziției democratice, primise un aparat de emisie-recepție în 1940 de la locotenent-colonelul de Chastelain, pe care nu îl folosea, neavând la dispoziție un operator radio. În schimb, Maniu trimitea mesajele către englezi prin curieri diplomatici ai legațiilor Turciei, Elveției, Franței și Vaticanului de la București³¹.

În iunie 1943 serviciile secrete britanice inițiază operațiunea "Ranji". Ea a constat în parașutarea în Iugoslavia a unui grup format din maiorul David Russell, operatorul Nicolae Țurcan (indicativ secret "Reginald") și Nicolae Pira - călăuză. Aceștia trebuiau să treacă Dunărea în România și să ia legătura cu Iuliu Maniu³². Pe 2 august numai Țurcanu ajunge în București, maiorul englez fiind asasinat în condiții încă neelucidate (posibil de călăuză sârbă). Operatorul va începe să transmită mesajele opoziției din casa prințului Barbu Știrbey.

Pe un raport al SSI din 26 iunie 1943, prin care Eugen Cristescu informa pe conducătorul statului de negocierile paralele duse de reprezentanții opoziției, mareșalul Antonescu a pus următoarea rezoluție: "... să fie lăsați în pace! Soarta țării nu trebuie să fie pusă pe o singură mână. Dacă aceasta dă greș, alții să meargă mai departe".

Mihai Antonescu va iniția și el din februarie 1943 negocieri în vederea scoaterii României din război. El îl contactase pe Renato Bova-Scopa, ministrul Italiei la București, având în vedere crearea unei "Axe latine"³³. Aceasta trebuia să cuprindă Portugalia, Spania, Franța, Italia și România. Ciano tergiversează negocierile, care vor eșua după demiterea lui Mussolini³⁴.

Ministrul român al afacerilor străine negociază cu Aliații prin intermediul lui Andrea Cassulo - nuntial papal de la București, Suphi Tanriöer - ministrul Turciei la București, Victor Cădere - ministrul României de la Lisabona³⁵ și prin mijlocirea lui Nicholas Dimitrescu - ministrul României la Madrid³⁶.

Rezultatele vor fi neconcludente iar negocierile vor continua în capitalele Elveției și Suediei. În acest context, serviciile secrete engleze activând în cadrul Comisiei Consultative Europene primesc în noiembrie 1943 misiunea de a deruta și induce în eroare serviciile secrete germane cu privire la locul în care se va face debarcarea din vestul Franței. A fost astfel elaborat un plan complex, denumit "Bodyguard" de către Winston Churchill.

Operațiunea "Autonomous" făcea parte integrantă din acest plan. Ea urmărea să acrediteze ideea falsă că în aprilie 1944 forțele anglo-americe și poloneze vor ocupa poziții în Grecia și Albania. De aceea, România urma să se alăture Aliaților îndată ce debarcarea ar fi fost anunțată³⁷.

Țelul acestei operațiuni era de a induce convingerea O.K.W-ului³⁸ că debarcarea se va face în Balcani, motiv pentru care trebuiau păstrate aici în rezervă forțele necesare respingerii ei.

Astfel au reușit să fie blocate 19 divizii germane³⁹. Forța 133⁴⁰ a S.O.E.⁴¹ a trimis în România un avion militar britanic, care parașutează în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1943 trei ofițeri englezi în împrejurimile orașului Alexandria. Astfel debutează operațiunea "Autonomous".

³¹ *Ibidem*, p.304.

³² Gh. Magherescu, *op.cit.*, p.283.

³³ Andreas Hillgruber, *op.cit.*, p.204.

³⁴ Gheorghe Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași, 1995, p.127.

³⁵ Arhiva MAE, fondul 71/1939, vol.132, fila 131.

³⁶ Arhiva MAE, fondul 71/1939, vol.132, fila 138.

³⁷ Nicolae Baciuc, *Agonia României. 1944-1948*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p.66.

³⁸ O.K.W-marele cartier general al trupelor germane terestre.

³⁹ Ivor Porter, *Operațiunea "Autonomous"*, Editura Humanitas, București, 1991, p.131.

⁴⁰ Biroul pentru România al S.O.E.

⁴¹ S.O.E. - Special Operations Executive (engl.) - creată în Anglia în 1942 pentru susținerea, încadrarea și coordonarea operațiunilor subversive în teritoriile ocupate de germani. A fost dizolvată în 1946.

Locotenent-colonel Gardyne de Chastelain (indicativ secret D/H 13⁴²) era șeful misiunii și fusese timp de 13 ani (1927-1941)⁴³ directorul societății petroliere "Unirea" și șeful rezidenței Intelligence Service pentru România.

Căpitanul Ivor Porter fusese un an⁴⁴ asistent la Universitatea din București, predând cursul de limba și literatura engleză, apoi atașatul Legației Engleze până în februarie 1945⁴⁵.

Căpitanul Silviu Mețianu participase la primul război mondial, apoi emigrase în Anglia. Parașutiștii britanici urmau să fie așteptați într-un loc dinaintea stabilit de doi români, care urmau să-i transporte la București într-o casă conspirativă în care ar fi luat legătura cu Iuliu Maniu. Numai că întâmplarea își are și ea rolul ei în desfășurarea acțiunii. O perdea densă de ceață, neprevăzută în buletinul meteorologic, împiedică pilotul să parașuteze ofițerii la locul stabilit. Astfel ei ajung în apropierea unei păduri de lângă comuna Salcia, județul Teleorman. Erau îmbrăcați în uniforme militare engleze, fapt ce va avea o deosebită importanță în desfășurarea evenimentelor.

Ofițerii au fost arestați pe 23 decembrie, ora 8,30 de o patrulă de jandarmi și conduși la postul din comună. Aici declară că fac parte din armata engleză, că sunt prieteni ai României (toți vorbeau bine românește, de altfel) și că au venit angajați discuții politice cu guvernul român⁴⁶.

Asupra lor jandarmii au găsit un balot cu haine civile, un aparat de emisie-recepție cu opt cuarțuri, trei rânduri de cifruri, 2.000 de dolari americani și 100.000 lei.

Pe 24 decembrie 1943 cei trei ofițeri sunt transportați la sediul Inspectoratului General al Jandarmeriei din strada Ștefan cel Mare, nr.51. Generalul Constantin Vasiliu anunță de arestarea celor trei pe mareșalul Antonescu și pe Eugen Cristescu. Acesta din urmă e însărcinat de mareșal cu interogarea lor și primește puteri depline în acest sens.

Din acel moment, ofițerii englezi s-au aflat sub deplina autoritate a șefului SSI⁴⁷. De la început Cristescu a dispus ca ei să fie mutați în apartamentul de serviciu al generalului Vasiliu aflat la ultimul etaj al clădirii. Paza era asigurată de jandarmi.

Englezilor li se servea masa adusă de la un restaurant din apropiere, aveau la dispoziție zilnic două ziare, cărți etc. Ofițerilor li s-a plătit pe tot timpul șederii aici⁴⁸ solda gradelor respective din armata română. Cu acești bani ei și-au achitat hrana.

Pentru tratamentul medical și pentru alte cheltuieli (presă, cărți, etc.) neajungându-le banii toate diferențele au fost achitate statului de SSI⁴⁹.

La interogatoriile la care a fost supus, și care s-au desfășurat civilizate, lt.col. de Chastelain a afirmat că, pe baza aprobării guvernului britanic, a primit din partea Comandamentului Militar de la Cairo însărcinarea de a lua contact cu oamenii politici favorabili englezilor și să găsească o soluție pentru ieșirea României din război.

Căzând în mâinile autorităților române, el adresează aceeași cerere mareșalului Antonescu. Supunând această afirmație⁵⁰ unui examen serios și amănunțit, Eugen Cristescu a observat că ea era lipsită de suport material și cuprindea o serie de termeni vagi, goluri și acoperiri de circumstanță.

Excelentul profesionist care a fost șeful SSI-ului observase deja câteva neconcordanțe între declarațiile membrilor misiunii "Autonomous" și faptele concrete. De exemplu, din 4 aprilie 1944, România era bombardată masiv de aviația britanică în plină zi cu bombe incendiare, ce cădeau în cartiere

⁴² Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, vol.II, Editura Enciclopedică, București, 1995, p.377.

⁴³ *Ibidem*, p.351.

⁴⁴ 1939-1940.

⁴⁵ Ivor Porter, *op.cit.*, p.134.

⁴⁶ Cristian Troncotă, *op.cit.*, p.423.

⁴⁷ *Ibidem*, p.424.

⁴⁸ Până la 23 august 1944.

⁴⁹ C. Troncotă, *op.cit.*, p.424.

⁵⁰ *Ibidem*, p.425.

cu locuințe civile sau chiar în parcuri. De Chastelain își exprimă nedumerirea și chiar neîncrederea în afirmațiile lui Cristescu. Acesta din urmă îl însoțește pe ofițerul englez de câteva ori prin zonele bombardate, iar Chastelain se convinge de cele spuse de Cristescu.

Aici se cuvine să precizăm acuratețea planului "Bodyguard" și a operațiunii "Autonomous", demonstrată de faptul că nici ofițerii englezi arestați la București nu cunoșteau scopul real al misiunii lor, acela de a imobiliza în Balcani cât mai multe divizii germane⁵¹.

Din 8 aprilie 1944 mareșalul Antonescu a dispus punerea în funcțiune a aparatului pe care englezii l-au adus cu ei. Astfel s-a luat legătura cu Cairo și timp de aproape cinci luni s-au purtat negocieri pe acest canal.

Ele au fost dublate și de misiunea diplomatică a prințului Barbu Știrbey. Acesta purta negocieri cu englezii la Cairo în numele opoziției, dar cu acordul mareșalului Antonescu.

Misiunea Știrbey a fost torpilată de către S.O.E., care dezvăluie identitatea diplomatului român⁵² și scopurile urmărite de acesta prin știrile prezentate pe 14 martie 1944 de către agenția "Reuter".

Dezinformarea începea să-și facă efectul. Pe 19 martie a fost declanșată fulgerător operațiunea "Margarethe I"⁵³, în timp ce Horthy se afla la Berlin. Acesta era un semnal pe care Hitler i-l dădea lui Antonescu.

Veștile de la Cairo erau și ele tot mai proaste. Nu se vorbea decât de capitularea necondiționată în fața armatei sovietice, fără a se preciza rolul Angliei și al Statelor Unite.

Pe 21 martie mareșalul Antonescu a primit un mesaj din partea generalului britanic Henry Maitland Wilson⁵⁴. Acesta îl solicită pe conducătorul statului să nu se ducă la Klessheim, unde era invitat de Hitler și să scoată țara imediat din alianța cu Germania. La întrebarea mareșalului despre sprijinul logistic ce i-l putea oferi, generalul englez nu a răspuns. Se dorea, în concepția aceluiași plan "Bodyguard" anularea vizitei lui Antonescu în Germania, care ar fi implicat automat aplicarea planului "Margarethe II" de către germani - ocuparea României.

Numai că SSI, prin notele sale informative reușise să-l convingă pe mareșal să plece în Germania (23-24.03.1944 la Salzburg). Din păcate, datorită situației deosebite și a lipsei de informații Eugen Cristescu a reușit doar amânarea deznodământului final, nu și înlăturarea lui.

Este important să arătăm eforturile deosebite depuse de Cristescu pentru protejarea ofițerilor englezi. Aceștia erau în mod insistent ceruți de către Abwehr pentru a fi cercetați în Germania. Șeful SSI a argumentat maiorului Stansky că deținuții, fiind militari, se bucurau de toate drepturile prizonierilor de război. În plus, desfășurând activități informative pe teritoriul țării noastre, cercetarea acestora era doar de competența SSI.

După ce Cristescu a interogat pe fiecare membru al misiunii "Autonomous", acesta îi instruește pe ofițerii englezi asupra interogatoriului la care urmau să fie supuși de germani. În plus, șeful SSI păstrează două cuarțuri ale aparatului de radio și două rânduri de cifruri.

În februarie 1944 ofițerii de informații germani au studiat aparatul cu șase cuarțuri și cifrul, spunându-li-se că acestea erau toate materialele cu care englezii fuseseră parașutați.

Cercetarea s-a făcut de-a lungul lunii februarie în prezența lui Cristescu, timp de două, trei ore pe zi⁵⁵. Datorită cifrului incomplet de care dispuneau, cât și unor măsuri tehnice de prevedere luate de șeful SSI, germanii nu au putut intercepta mesajele transmise de englezi la Cairo.

În concluzie, Eugen Cristescu a adoptat față de ofițerii englezi o poziție în acord cu interesele superioare ale țării, chiar dacă oficial România se afla în război cu Marea Britanie și era aliată cu Germania. El știa că locul României era alături de democrațiile occidentale, unde Anglia avea un rol de prim rang și a acționat în vederea promovării intereselor naționale, cu toate că s-a expus unui mare pericol.

⁵¹ Ivor Porter, *op.cit.*, p.322.

⁵² Pe pașaportul său scria: "viză comercială-comerț cu bumbac".

⁵³ Ocuparea Ungariei de către Germania.

⁵⁴ Comandantul suprem al armatelor aliate din Mediterana.

⁵⁵ C. Troncotă, *op.cit.*, p.426.

Chiar dacă nu a cunoscut planul "Bodyguard", ceva tot a intuit, până la un punct putând să evalueze corect șansele României. Din acel punct echilibrul s-a modificat în defavoarea țării noastre. Hotărârile fuseseră deja luate la un nivel mult mai înalt.

DANIEL DIACONESCU
Universitatea "Valachia"
Târgoviște

THE POSITION OF THE SPECIAL SERVICE OF INFORMATION TOWARDS THE "AUTONOMOUS" OPERATION

SUMMARY

The strategic initiative was lost in 1943 by the troops of the Axe. It was taken by troops of the United Nations.

The secret services have had a decisive role in carrying on the military actions as well as in diplomatic negotiations. In this context, in October 1943, it was decided in Moscow that they should create an European Consulting Commission having as main goal the carrying on the propaganda, misinformation and sabotage activities on the territories of the enemy states.

In November 1943 the Commission drew a plan of misinforming the Germans. The "Autonomous" prepared by the British was part of this plan. It took place between 23rd December 1943 and 23rd August 1944 and it proved to be quite successful.

The Special Service of Information found out immediately about the presence in România of the three British officers who were part of the network. The director of the secret service, Eugen Cristescu, got the consent of Marshal Ion Antonescu to assure the three British officers special conditions of detentions.

He even allowed them to establish the radio connection with the Commandment of the British troops in Cairo. Besides, Cristescu protected the British officers, as the German Services of Information Wanted to capture them.